

Jelentés a 2022-es egyiptomi ösztöndíjas utamról

2022 januárjában kezdtem meg két hónapos ösztöndíjamat Kairóban. Az ösztöndíj alatt tizennyolcadik alkalommal vettem részt a Dr. Fábíán Zoltán Imre által vezetett thébai, a Khokha-domb déli lejtőjén végzett ásatáson. Az idén az ásatáson előkerült idei és korábbi leletanyagokhoz kapcsolódó kutatásokat is folytathattam, továbbá az országban található műemlékek látogatására is alkalmam volt. Emellett lehetőség nyílt az ott dolgozó szakemberekkel való konzultálásra; valamint a modern arab nyelvvel és kultúrával kapcsolatos ismereteimnek elmélyítésére. A továbbiakban részletezem az idén végzett tevékenységeimet.

A kairói felsőoktatási hivatalban szükséges ügyintézésük továbbra sem egyértelműek, melyik évnél is tartunk pontosan, mit és melyik részét kaptuk meg az ösztöndíjunktól az egyiptomi féltől. Az idej ösztöndíjunkt viszont végül, meglepetésszerűen sikerült felvennünk a két éve kapott bankkártyánkra utalva, bár nem tudjuk pontosan, miként számolták ki az összegeket. Az odajutáshoz nagy segítséget nyújtott a Kulturális Tanácsosi Hivatal, mivel most már a város egyik nehezebben elérhető pontjára is költözött a hivatal. Fontos és nagy könnyebbség volna, ha tisztázódnának a feltételek, ügyintézésük, ha lehet, az intézmények ráhatásával. Talán majd jövőre.

A régészeti minisztérium hivatalaiban Kairóban sajnos nem kaptuk meg a tervezett időkhöz mérten az engedélyeket (elvileg a biztonsági átvilágításon múltott a csúszás). Így körülbelül másfél hetet késtünk-bizonytalankodtunk, mivel nem tudtuk, megkapjuk-e egyáltalán az ásatásra az engedélyt, az ásatásvezetőnk, Fábíán Zoltán Imre még Kairóban várta az aláírandó szerződést. Nem tudtunk semmilyen pontos időpontot megadni a munkatársainknak, akik végül az utolsó pillanatban tudtak csak csatlakozni. Már a tavaly ősszel emailben kapott bizottsági döntések sem voltak egyértelműek, de ez a helyszínen, az irodákban sem derült ki, hogy pontosan miket is jelentenek az általuk előírt pontok. Többek közt, az ásatás igen korlátozott engedélyezéséről írtak, ill. hogy egy felsőbb bizottság döntésének megfelelően dolgozhatunk csak. Ez utóbbi szerint egyetlen év alatt kellett volna befejeznünk minden munkafeladatot, építenünk egy tetőt az egyik sírterem fölé, és a TT 184-es *Nefermenu*-sírban a plafonról eltávolítani valamilyen kormos felületet. A helyszínen, Gurnában, Luxor nyugati partján a helyi felügyelőség sokkal elnézőbb, de leginkább tájékozottabb volt, ehhez képest és sikerült a főnökséggel egyeztetve olyan munkafolyamatokat meghatározni, amelyeket egyrészt ők szerettek volna, hogy elvégezzünk, illetve olyat, amit mi is terveztünk az idej szezonra.

Az általunk kitűzött egyik főfeladatunknak a 2019-ben megkezdett és a későbbiekben vagy engedély hiányában (2020), vagy a járvány miatt (2021) nem folytatott óbirodalmi *Unisz-anh*-sír (TT 413) keleti oldalkamráinak kiásását tekintettük. Idén igen sok munkással kezdhettünk neki a feladatnak és be is fejeztük: két oldalterem volt egy-egy sírkamrával, ezek megmaradt déli felét kiástuk, a hozzájuk tartozó levezető folyosókat és sírkamrákat is, előzetesen felmértük és alaprajzot készítettünk. Az itt talált leletanyag egy része (fa modelltöredékek, áldozati tálcák) a sír eredeti mellékletei közé tartozhatott, másik részük pedig későbbi, másodlagos felhasználások nyomai. A keleti második terem oldalfala átszakadt egy korábban kiásott aknasír termébe – illetve ez utóbbi Harmadik Átmeneti Korra datálható sír munkásai vághatták át az óbirodalmi sír termének falát; innen is származhatott sok vele egykorú lelet. Fentről egy aknának látszó jelenségről is kiderült, hogy ebbe az aknasírba szakadhatott át a vége; sejtéseink szerint inkább egy másik korai sír maradványai lehetnek.

Másik feladatunknak a szintén a TT 413-as sírhoz tartozó, homlokzata melletti sírkamrácska tisztítása volt. Mivel efölött az első terem homlokzata fölött található egy 18.

dinasztiai vályogkápolna maradványa, mindig nagy körültekintéssel tudunk csak alatta dolgozni. Mostani kutatásaink arra engednek következtetni, hogy ez a déli sírkamra esetleg ehhez a vályogkápolnához tartozhatott, de még további feltárást igényel, hogy jobban kitisztuljon a terület értelmezése.

Ezen kívül a restaurátorunk, Zomborác Tamás terveinek megfelelően, további festett kőtöredékeket tudott beilleszteni a TT 413-as első termének ötméteres falfestményébe. A számítógépen előre megtervezett és kiszerkesztett rajz alapján az előzőleg kőtöredékekből épített, majd egyre finomabb vakolású falfelületre lézerpontossággal rárajzolták a figurákat, majd a kőtöredékek helyén kivésett helyekre beillesztették azokat. A TT 412-es *Qen-Amun*-sír második termében az idén is rendezhettük a korábban ott tárolt festett kőtöredékeket, melyek között akár további töredékek is lehetnek az óbirodalmi *Unisz-anh*-sírból is, de a többi sírhoz is tartozhatnak még; ám az anyag rendezése további munkát igényel.

A TT 184-es sír előudvarán, az eredeti bejárat küszöbét keresve, lebonthattuk és dokumentálhattuk a bejárat megmaradt részeit takaró vályogtéglafalat, mivel a korábban kiásott területet pontos felmérés nélkül kellett időhiányában elfalaznunk. Ezt az idén befejezhettük, majd ezután újra visszafalaztuk.

A mostani ásatás folyamányaként előkerült leletanyag válogatása, leltározása, dokumentálása, fotózása, rajzolása is feladataink közé tartozott. A különböző korszakokból származó tárgyak viszonylag jól alátámasztják a sírok korát, de előkerülésük helyszínei is kirajzolhatják a temető használatának egyes korszakait. Ez alapján majd feltérképezhetjük a leletanyag változatosságát, milyenségét, annak szóródását a különböző ásatási területeken, mely kirajzolhat csoportokat, tárgyakat. A sokféle feladat mellett az idén már kevésbé jutott idő a korábbi leletanyag további feldolgozására, ez még várat magára. Ez idén inkább a korábban feltárt és leltározott modern leletanyagra volt igaz, mellyel Zsom Dóra orientalista kollégánk foglalkozott. Kutatásai a 19. századba visszanyúló legkorábbi dokumentumokra terjedtek ki, melyek a lebontott házban talált családi iratok között szerepeltek.

A kért feladatok közé tartozott a TT 413-as *Unisz-anh*-sírhoz tartozó I. és II. terem. illetve az ez utóbbiból nyíló emelt kamra fölötti hullámpalattető cseréje egy főleg fából építettre. Ezt a helyi régészeti hivatal munkatársai nagyon fontosnak tartották, hogy a korábban szabadon maradt falfestmények maradványai ne romoljanak tovább. Csakúgy, mint a TT 412-es *Qen-Amun*-sír első termének négy oszlopának tisztítását, továbbá a két déli ca. 80 cm-esre való visszaépítését, a két északinak pedig állagmegóvását. Az oszlopokon főleg helyi restaurátorok dolgoztak, de volt olyan alkalom is, mikor egyik oszlopon egyiptomi, másikon magyar restaurátor kollégák dolgoztak. Hasonlóan „kiutalt” feladat volt a TT 184-es *Nefermenu*-sír első termében a fülkeszobor tisztítása, és a második terem falfestmény maradványainak megerősítése, tisztogatása. Hat egyiptomi restaurátor kolléga dolgozott ezeken a feladatokon az idén.

Az ásatás ideje alatt módunkban állt a területen dolgozó szakemberekkel való találkozásra, különböző szakmai kérdések megvitatására is. Több vendéget is fogadtunk más ásatásokon dolgozó magyar és külföldi kollégáink közül. Látogatást tettünk más ásatásoknál, valamint különböző műemlékekhez a területen. A személyes találkozások, beszélgetések igen lényeges oldalát képezik a szakmai életnek.

Az országban található műemlékek, múzeumok látogatása természetesen igencsak fontos. Az „élőben” látható tárgyak, emlékek fontos kiegészítései, gyakran egyedüli lehetőségei a kutatás elmélyítésének, melyet a könyvtárban végzett munka sem helyettesíthet. Az ókori egyiptomi kultúra jobb megismerése mellett a kutatási eredményeink gazdagításához is hozzájárul ez a tevékenység, mely például, a leletanyagunk párhuzamainak felkutatását is magában foglalja.

Az egyiptomi kint tartózkodásom alatt lehetőségem nyílt a modern arab kultúra behatóbb vizsgálatára is. Elsősorban az egyiptomi arab dialektusú nyelv további elmélyítése fontos számomra. Ez nemcsak a mindennapokban, hanem az ásatáson is igen hasznosnak bizonyult. A velünk dolgozó falubéliek, ugyan már nem a környezetünkben laknak, hanem az új, számukra épített kerületben, mégis sok mindent tanítanak a helyi nyelvből, szokásokból, a modern leleteink megfejtésében is sokszor segédkeznek. A vendégeskedések során is sok mindent tanulhatunk a helyi arab kultúráról, a földművelésről, a vendégvárási szokásokról egyaránt. A járvány miatt elnapolt, idén nyárra időzített régészeti konferencián a Gurna falu köré szervezett szimpózium helyettes-szervezőjeként és résztvevőjeként a velünk dolgozó munkásokkal kapcsolatban szeretnék előadni. Ehhez tudtam fényképeket és „villáminterjúkat” készíteni a barátainkkal.

Az Egyiptomban töltött időszak alatt a kitűzött feladataimnak eleget tudtam tenni. Sokszínű programot folytathattam, érdeklődési köreimnek megfelelően. A számomra oly fontos ásatásokon való részvételemet igencsak megkönnyítő lehetőségért ezúttal is

Köszönettel és tisztelettel,

Budapest, 2022. április 16.

Németh Borbála
egyiptológus